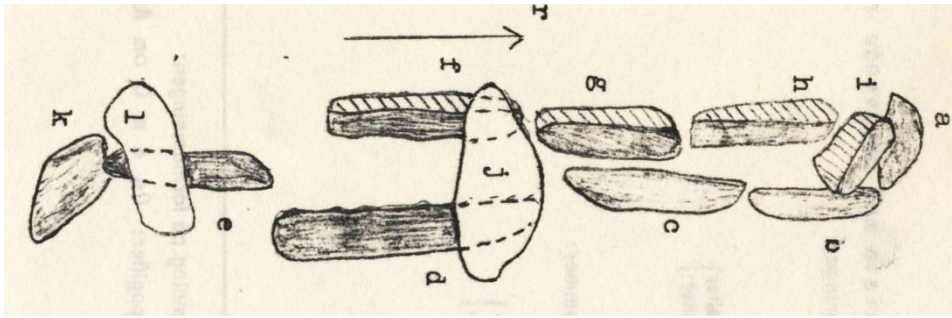

Hällkistor i Kalvsviks socken

Av Ingolf Berg

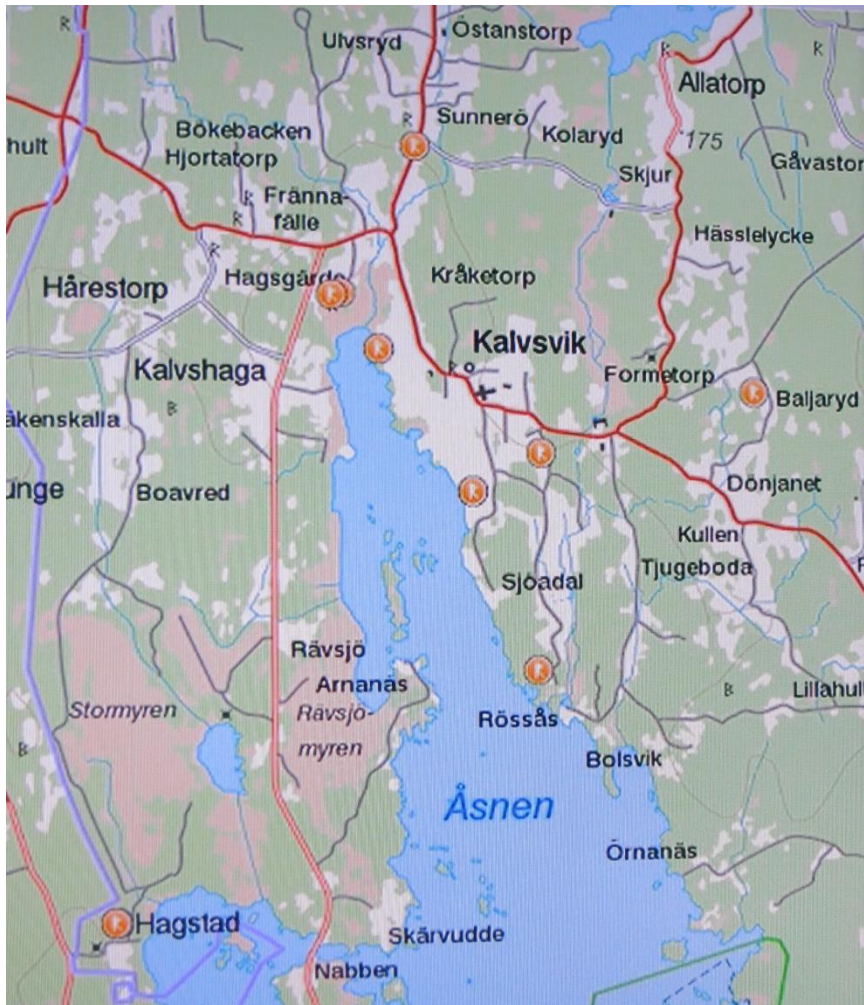
För ungefär fyrtusen år sedan, omkring år 2350 - 1700 före vår tideräknings början, från slutet av stenåldern till början av bronsåldern, byggdes en speciell typ av gravar som kallas hällkistor. I våra trakter är det de äldsta bevarade minnesmärken som går att se i landskapet och i länet finns närmare 750 av landets totalt 2220 kända hällkistor. Att det finns så många just här kan bero på skogsbruket och den småskaliga odlingen. Det har inte funnits behov av att röja bort så många hällkistor som man gjort i mer odlingsintensiva områden. För Kalvsviks socken är bilden tyvärr en annan.

Hällkistorna är uppbyggda med en rektangulär gravkammare av stora kantställda block och med liggande hällar som tak. Ibland är de uppdelade i flera rum med stående hällar. Gravkammaren är sedan, helt eller delvis, täckt av ett stenröse. I Kalvsviks socken hade dessa en diameter från 7–24 meter, de flesta mellan 10-15 meter. Höjden på stenrösen är omkring en halv meter. Placeringen av hällkistorna var inte någon slump. Ofta ligger de på höjder vända mot sjöar och vattendrag, väl synliga mot den tidens vägnät. Det var meningen att människor som passerade förbi trakten skulle se dem. Vid begravningen i hällkistor har den döde lagts i stenkistan tillsammans med gravgåvor. I många fall kan kistan ha använts vid flera tillfällen. Ibland har bevarade skelettresterna från tidigare begravningar lagts åt sidan i kistan. Ibland verkar de ha tagits ut ur graven och lagts i en gemensam grop utanför den ursprungliga kistan.

Skiss av hällkistan i Hagstad Norregård, upprättad av Växjö museum

Informationen om kända fornlämningar finns i Fornsök som tillhandahålls av Riksantikvarieämbetet. Inventeringen har genomförts med olika intensitet och ambitionsnivå i olika delar av landet och även inom olika delar av ett län. Därför är registret långt ifrån komplett och varierar i kvalitet. Inventeringar har också gjorts på privat initiativ, i Kronobergs län av bl.a. arkeologen och folkskolläraren Knut Kjellmark.

Hällkistor i Kalvsviks socken, Riksantikvarieämbetet

Vid en genomgång av Kalvsviks hällkistor i Fornsök (enligt senaste uppgifter från 1995) anges följande lokaliseringar:

1. Hårestorp **Bortforslad** – söder om Hårestorps by, på karta från 1808 kallas området för ”Kyrkåkern”.
2. Baljaryd **Bortforslad** - beskriven av K. Kjellmark.
3. Kalvshaga **Bortforslad** – belägen öster om den gamla byvägen intill Björsakull.
4. Kalvshaga **Befintlig** med omgivande röse. Röset är 10 meter i diameter och hällkistan 6 ggr 1,2 meter.
5. Kråketorp **Delvis raserade** - två stycken, båda intill varandra vid sjökanten med stensättningar på 15 resp. 6 meter i diameter. Det stora röset har en hällkista på 4 ggr 0,90 meter.
6. Kalvsvik **Kraftigt skadad**, helt belamrad med odlingssten. Röset 10 meter i diameter och hällkistan 3 ggr 0,8 meter.
7. Kalvsvik ”Kronan” – **Bortforslad**, förstördes sannolikt när nya kyrkan i Kalvsvik byggdes
8. Kalvsvik ”Mörkavik” – **Bortforslad**, troligen på 1870–80-talet.¹
9. Sunnerö **Bortforslad** 1964 pga. vägbygge, dokumenterad². Hällkistan var 6 ggr 0,8 meter och röset omkring 17 meter i diameter.
10. Hagstad **Befintlig**, ev. två stycken, den ena har ett röse med 14 meter i diameter och hällkista 6 ggr 1 meter, omedelbart intill finns ett odlingsröse med 9 meter i diameter och två kantställda hällar.
11. Frännafälle **Bortforslad**. På platsen en stenkällare idag. Fynd av bronskniv och lerkärl³.
12. Frännafälle ”Långlycka” – **Bortforslad**, Enligt K Kjellmark ska en flintkniv ha påträffats.

¹ I röset fanns enligt dokumentation från K Kjellmark, Värends folkminnen 191, fyra stycken flata hällar och fynd av en flintspjutspets.

² Se Kalvsviks hembygdsföreningsårsskrift nr 1, 1946, sid 20 ff, artikel av KG Nilsson, Utgrävning av hällkistan i Sunnerö. I kistan påträffades två väl huggna flintdolkar, en flintskrapa, brända ben och aska.

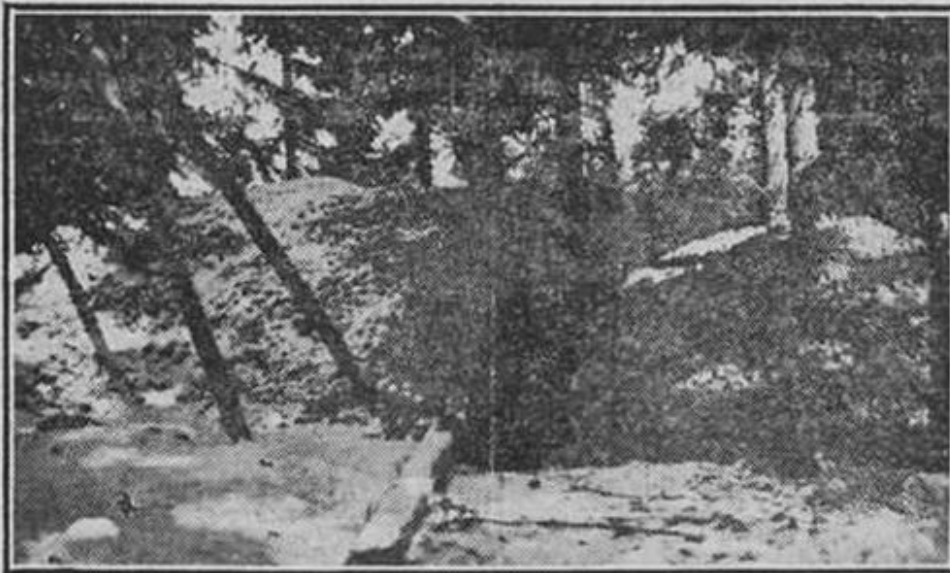
³ Enligt J A Wittlock 1867

Enligt inventeringen torde det ha funnits 12-13 hällkistor i Kalvsviks socken. Fornsök anger 8 stycken på sin karta ovan. Osäkerhet råder för några lokaliseringar, samtidigt som det kan ha funnits ännu fler hällkistor som bortodlats och idag är obekanta.

De flesta hällkistorna har tydligen bortforslats. Av de återstående är inte någon helt intakt, vanligtvis saknas takhällarna som i många fall kan ha använts i taken för stenkällare, så är t.ex. fallet i Hagstad Norregård. Stenarna har också befunnits lämpliga för husgrunder och annat byggande, sannolikt även kyrkobygge. På platsen för den ena av hällkistorna i Frännafälle finns t.ex. idag en potatiskällare.

En fråga som givetvis uppstår är varför så många av hällkistorna i Kalvsviks socken blivit bortforslade. En artikel på förstasidan i Dagens Nyheter den 28 augusti 1931 ger en del av svaret:

*Det betalar sig
att slå makadam
av fornlämningar.*

Ett av Smålands vackraste fornminnen sedan det "kommit till nytta".

Artikelförfattaren skriver ”Det värsta är att sådant betalar sig även om man skulle åtala och få vederbörande fälld, ty straffet för medveten vandalisering av fornlämningar är högst 500 kronors böter, och naturligtvis kan man förtjäna åtskilligt mer på att sälja sten”. En del kalvsviksbor tyckte då också ”att det väl kunde vara detsamma, genom att bli till makadam kom ju stenen till nytta”.

Mer om detta står att läsa i Hembygdsföreningens årsskrift nr 46 för 2014: *Nytt (och litet gammalt) om kultur- och fornlämningar i Kalvsvik* av Eva Larsson Ringqvist . I den första årsskriften från 1946 finns också en artikel om utgrävningen av hällkistan i Sunnerö.